

Naslov članka/Article:

Grajski učitelj, Koporčev Jurca in Maček:
Ko usodni trenutki vodijo v nesrečen konec

*Royal Teacher, Koporčev Jurca and a Cat:
When Fatal Moments Lead to Unhappy Endings*

Avtor/Author:

Irena Robič Selič

DOI:

CC licenca

Priznanje avtorstva-Nekomercialno-Brez predelav

Slovenščina v šoli št. 1/2020, letnik 23

ISSN 1318-864X

Izdal in založil: Zavod Republike Slovenije za šolstvo

Kraj in leto izdaje: Ljubljana, 2020

Spletna stran revije:

<https://www.zrss.si/strokovne-revije/slovenscina-v-soli/>

Irena Robič Selič | I. gimnazija v Celju

Grajski učitelj, Koporčev Jurca in Maček:

Ko usodni trenutki vodijo v nesrečen konec

Royal Teacher, Koporčev Jurca and a Cat:
When Fatal Moments Lead to Unhappy Endings

Ključne besede:

slovenska kratka pripovedna
proza, Janko Kersnik, *Kmetske
slike*, obdobje med romantiko
in realizmom, *slika*

Keywords:

Slovenian short story, Janko
Kersnik, *Kmetske slike*, period
between romanticism and
realism, short story focusing
on a single character

Izvleček

V obdobju med romantiko in realizmom na Slovenskem ima posebno mesto kratka pripovedna proza. Poleg obveznih besedil po Učnem načrtu je v pouk smiselno vključiti kakšno prostoizbirno besedilo za individualno in skupinsko delo ter aktualizacijo, na primer *Kmetske slike* Janka Kersnika. V prispevku so natančneje analizirane *slike Ponkrčev oča*, *Rojenica* in *Mačkova očeta*, in sicer glede na razločevalne lastnosti kratke pripovedne proze: kratkost pripovedi, upodabljanje usodnih trenutkov iz življenja literarnih oseb, osredotočenost na eno osebo - zlasti na že izoblikovan značaj - nesrečen konec, sintetična zgradba.

Abstract

Slovenian short story has a special place in the period between romanticism and realism. In addition to the mandatory texts defined by the curriculum, class should also include a text that students can choose to work on individually or in groups, for example the short stories "Kmetke slike" by Janko Kersnik. The article focuses in greater detail on the short stories *Ponkrčev oča*, *Rojenica* and *Mačkova očeta* based on the short story distinctive characteristics: length of the story, depiction of fatal moments from the lives of literary characters, focus on a single person – especially a well-developed character, unhappy ending, synthetic structure.

oklepaj
beseda
zaimek
vrste besedil
intonacija

1 Uvod

Z obdobjem med romantiko in realizmom po navadi zaključujemo obravnavo književnosti v 2. letniku gimnazijskega izobraževanja. Obdobje med leti 1848/1849 in 1899 zajema pester nabor književnih besedil, med katerimi je posebej poudarjena kratka pripovedna proza. Slovenska kratka pripovedna proza je v drugi polovici 19. stoletja šele nastajala, kar ni nujno negativno, saj to pomeni, da ni bilo tradicionalnih modelov, ki bi se jih bilo treba držati. Na Slovenskem so se uveljavljale različne vrstne oznake kratke proze; v članku bo izpostavljen izraz *slika*, in sicer v povezavi s *Kmetскими slikami* Janka Kersnika, ki so v Učnem načrtu navedene kot predlog prostoizbirnega književnega besedila za individualno in skupinsko delo ter aktualizacijo. Dijaki spoznajo temeljne značilnosti kratke pripovedne proze in jih opazujejo ter primerjajo v Kersnikovih *Kmetških slikah*.

Po mnenju Antona Ocvirka je Janko Kersnik s *Kmetскими slikami* dosegel pravo realistično podobo, saj »pisatelja sedaj ne mikajo več ne izjemni značaji, to se pravi kmetški posebnosti v kretnji in besedi, ne romantični doživljaji, zato pa riše ljudi iz vsakdanjosti, preproste pripetljaje, pokazati hoče žive človeške bolečine in pristne čustvene krče. Od tod nova motivika, a hkrati z njo tudi nova oblika: pripoved postane stvarnejša, manj presenetljiva, toda po svoji neposrednosti učinkuje prepričljivejša.« (Kocijan 1994: 239)

Slovenska kratka proza druge polovice 19. stoletja je pomemben opus, ki ga je smiselno obravnavati kot celoto. Značilnosti kratke proze dijaki usvojijo z obveznimi besedili Učnega načrta: z Jurčičevim *Desetim bratom* spoznajo začetke slovenskega romanopisja, s Kersnikovo povestjo *Jara gospoda* dobijo vpogled v življenje podeželskih izobražencev in malomeščanov, z Jenkom in Jurčičem (*Tilka*, *Telečja pečenka*) znajo povzeti značilnosti novele značajevke, Tavčarjevo *Cvetje v jeseni* poudarja kmečko življenje kot izhod iz mestne zatohlosti ... Kot prostoizbirno besedilo v obdobju med romantiko in realizmom lahko profesor doda tudi Kersnikove *Kmetške slike*, s katerimi dijaki še nadgradijo poznavajo slovenske kratke proze.

2 Slika kot oblika kratke pripovedne proze

Pisatelji so v obdobju med romantiko in realizmom kratko pripovedno prozo različno vrstno poimenovali. Pojavljali so se izrazi: povest, povestica, kratka povest, pripoved, povedka, dogodba, dogodbica, zgodba, prigodba, prigodbica, podobica, *slika*, sličica, črtica, črta,

idila, pripovedka, pravljica, bajka, prizor, spomin, obraz, značajevka (Kocijan 1994: 32). S temi izrazi so avtorji želeli poudariti predvsem kratkost pripovedi in neposredno podobo stvarnega življenja. Skupen izraz zadnjih let je kratka pripovedna proza.

Slika velja za splošno realistično obliko, ki je bila aktualna v germanskih in romanskih književnostih, močno se je uveljavila tudi v hrvaškem in češkem prostoru. Na Slovenskem je *slika* dobila nekatere svoje značilnosti: ne poudarja zunanje fabule, temveč sega po notranjih življenjskih razsežnostih. Njena kompozicijska linija ni enotna, pojavljajo se avtorjeve oddaljitve, na primer subjektivni posegi, lirizacija. Pripovedno se *slika* osredotoča na značajske lastnosti književnih likov, o katerih pripoveduje. *Slika* je bila po mnenju Jožeta Pogačnika »največja novost slovenskega realizma« (Kocijan 1983: 29).

Janez Rotar je v razpravi *Slika, oblika realistične novele v slovenski književnosti* podrobno obravnaval kratko pripovedno prozo v drugi polovici 19. stoletja. Po avtorjevem mnenju se je v sedemdesetih letih 19. stoletja izoblikovala posebna smer realistične proze, pri čemer sta imela pomembno vlogo Janko Kersnik in Ivan Tavčar. *Slika* Janez Rotar definira kot specifično realistično obliko, za katero bi spodbude lahko prišle od čeških avtorjev, na primer Jana Nerude, ali Ivana Sergejeviča Turgenjeva.

3 Kersnikove Kmetške slike

Kersnika je preučeval Ivan Prijatelj (Janko Kersnik, njegova delo in doba, 1910, 1914), ki je cikel Kersnikove kratke proze v Zbranih spisih (IV. zvezek, 1905) naslovil *Kmetške slike*. Z izrazom *slika* je »hotel najbrž poudariti, kako zelo so zgodbe zajete iz resničnosti in kako živo se v njih odraža pisateljev realistični slog«. (Kocijan 1994: 21)

Boris Paternu je *Kmetške slike* v Kondorjevi izdaji (1963) poimenoval zgodbe ali kratke zgodbe, s čimer je zaznamoval njihovo kratkost in dogajalno strnjenost. Po njegovem mnenju je Kersnik s *Kmetскими slikami* razkril vse stopnje svojega pisateljskega razvoja, *Kmetške slike* pa so »umetniško pomemben izraz slovenske pripovedne proze na njenem prehodu od zgodnjega v klasični realizem in od tod v smer naturalizma ter moderne«. (Kocijan 1994: 25)

Anton Ocvirk je *Kmetške slike* imenoval novele iz kmetškega življenja (I. zvezek Kersnikovega Zbranega dela), v tretjem zvezku pa črtice ali drobne povesti.

Kersnik sam se ni mogel odločiti, kako bi poimenoval svoje kratke pripovedi, odločal se je med izrazi kratka povest,

majhna povest, majhna noveleta in povestica. 24. junija 1887 je prijatelju pisal: »Ako hočeš, napravi notico, da s 1. avgustom končam Testament, da bom pa v prihodnjih številkah priobčil par kratkih prizorov ali slik ali kakor jih že hočeš imenovati.« (Kocijan 1994: 43)

Kersnikove *Kmetske slike* obsegajo osem slik iz kmečkega življenja, ki so izhajale v Ljubljanskem zvonu med leti 1882 in 1891: *Ponkrčev oča*, *Rojenica*, *V zemljiški knjigi*, *Mačkova očeta*, *Mohoričev Tone*, *»Otroški dohtar«*, *Kmetska smrt*, *Ma-mon*.

4 Razločevalne lastnosti kratke pripovedne proze:

- kratkost pripovedi, ni dogajalne razvejanosti;
- upodabljanje usodnih trenutkov iz življenja literarnih oseb;
- osredotočenost na eno osebo, zlasti na značaj, ki je že izoblikovan;
- nesrečen konec;
- sintetična zgradba (Kocijan 1994: 33).

Na podlagi teh lastnosti lahko zelo natančno analiziramo Kersnikove *Kmetske slike*, smiselno je opazovati in primerjati tudi teme posameznih slik.

Dijake pred obravnavo seznanim z razločevalnimi značilnostmi kratke pripovedne proze in s pojmom *slika* (povzeto po različnih avtorjih, kot je navedeno v prispevku). Obravnavam *Kmetskih slik* je nadgradnja poznavanja Kersnikove književnosti, saj dijaki pred tem za domače branje že preberejo povest *Jara gospoda*, s katero spoznajo Kersnikovo življenje podeželskih izobražencev in malomeščanov, kar je litararnointerpretativna prвина, ki jo v obdobju med romantiko in realizmom predvideva učni načrt. Cilj obravnave ni le opazovanje temeljnih značilnosti *slike* kot kratke pripovedne vrste, temveč tudi opazovanje teme kmečkega človeka (kmečko življenje je naslednja litararnointerpretativna prвина, zahtevana po učnem načrtu), ki jo je Kersnik v *Kmetskih slikah* izpostavil, pri čemer se je zgledoval predvsem po razpravi Frana Celestina *Naše obzorje*. Že Fran Celestin je oblikoval literarni program, v katerem je kmečki svet zelo poudaril: »Samo kmetsko življenje, kako je raznovrstno v svoji borbi za obstanek, večkrat naravnost dramatično! *Dotika kmeta z gospodo in z omiko sploh, ta gospoda sama, velik vpliv duhovščine in njegovi vzroki, odnosi z gosposko in vlado sploh, strast našega kmeta za pravdanje, nespametne ženitve na nič, škodljive delitve in njihovi nasledki, rastoče hipotekarno zadolževanje, rastoči proletariat: koliko je že tu gradiva,*

koliko ima še narod originalnih misli, nazorov, navad, značaje!« (Cuderman 2015: 365)

Dijaki po skupinah ob usmerjevalnih vprašanjih *Kmetske slike* vsebinsko interpretirajo, pozorni so na temo posamezne slike in razločevalne lastnosti kratke pripovedne proze. V nadaljevanju so glede na temo in razločevalne lastnosti kratke pripovedne proze analizirane tri izmed *Kmetskih slik*: *Ponkrčev oča*, *Rojenica* in *Mačkova očeta*.

4.1 Ponkrčev oča

Usmerjevalne bralne naloge za dijake:

- *Osrednja oseba je grajski učitelj. Predstavi ga:*
 - *v odnosu do mesta/podeželja;*
 - *do ženske (njegova predrznost ob prvem srečanju s Tolstovršnikovo Urško, nakazovanje na neresnost njune zveze, nenaden odhod);*
 - *kot »capina«, ki pride umret k lastnemu sinu.*
- *Izpostavi usodne trenutke v življenju grajskega učitelja in Tolstovršnikove Urške. Svoj izbor utemelji s konkretnimi primeri iz besedila.*
- *Glavni lik tragično propade, umre beraške smrti. Komentiraj, ali je konec le pravična kazen za grehe lahkomišelnega učitelja? Je zlo v življenju kaznovano, dobro pa poplačano, na kar nakazujejo že pridige z ekzempli?*
- *Se strinjaš s trditvijo, da kratkost slike vpliva na njeno (ne) razumljivost?*

4.1.1 Kratkost pripovedi

Prva Kersnikova *slika* je razdeljena na tri kratka poglavja, obsega 2188 besed (štetje besed po Wikiviru). Poglavja so samostojne enote, avtor niza predvsem dejstva. Kljub kratkemu zunanemu obsegu *slika* zajema obdobje tridesetih let. Kersnik se oddalji od širokega pripovednega razvijanja, ki ga je uveljavil Josip Jurčič, in zgodbo fragmentarizira.

4.1.2 Upodabljanje usodnih trenutkov iz življenja literarnih oseb

Kersnik poudari samo usodne trenutke iz življenja grajskega učitelja in Tolstovršnikove Urške. Prvi usoden trenutek je njuno srečanje v gozdu, ko spregovorita le nekaj besed. Učitelj jo vpraša po imenu, dekletu pa se zelo mudi in hitro izgine za ovinkom. Naslednja usodna trenutka sta rojstvo nezakonskega otroka, ki ga župnik zaznamuje z imenom Ponkrč, ter Urškina smrt. Sledi zadnji usodni trenutek, učiteljeva beraška smrt pri lastnem sinu Ponkrcu.

4.1.3 Osredotočenost na eno osebo, zlasti na značaj, ki je že izoblikovan

Osrednja oseba je grajski učitelj, ki nima imena, kar nehoti nakazuje na njegov slab značaj. Na začetku je lep in še mlad mož, ki ima rad lov, poučevanje »baronovih paglavcev« mu ni v največje veselje, pa tudi sicer ve, da je učiteljevanje pri visokih ljudeh »grenak kruh«. Že ob prvem srečanju z »malo kmetško deklico« pokaže predrzen značaj, saj stopi pred Urško in jo prime okoli pasu, krepko jo drži za roko in govori z resnim glasom, tudi poljubi jo. Z Urško se očitno želi poigrati: »Malo zabave bo morda vendar v teh hribih!« (Kersnik 1963: 7) Po dveh mesecih zahajanja k Urški učitelj izgine, pojavi se šele čez trideset let. K Ponkrču pride prosit za prenočišče, je raztrgan, bos, hlapec ga imenuje »capin«. Svojemu sinu se izpove in umre kot revež, kar je po tradicionalnem vzorcu pripovedništva pričakovano: zlo je v življenju kaznovano, dobro poplačano.

Tudi pri stranskih osebah je avtor poudaril zlasti značajsko plat. Urška zardi ob prvem srečanju z učiteljem, zelo se ji mudi, gleda naokrog, ali ju morda kdo vidi, sram jo je. Njena stiska se pokaže tudi, ko zaihti in zajoče, ko izve, da so njenega sina krstili za Ponkrca. Urškin oče je omenjen samo z nekaj besedami, a jasno kaže svojo jezo ob nezaželenem vnuku: »Stari Tolstovršnik je že od jutra sem klel in se hudoval okrog hiše in, ko se mu je zdelo dovolj, je zadel sekiro na rame ter odšel v gozd smrečje klestiti. Čakati ni hotel, da prinese malega vnuka iz cerkve. Želel in prerokoval mu je vse, samo dobrega nič.« (Kersnik 1963: 8)

4.1.4 Nesrečen konec

Nesrečno konča učitelj. S svojimi nepremišljenimi in neodgovornimi dejanji je zaznamoval življenje Urške in nezakonskega sina Ponkrca ter verjetno krojil tudi lastno usodo. Da je zlo kaznovano, uči že pridiga s svojim zgledom. Kot oslabeled in lačen se zateče k svojemu sinu, mu pove svojo klavrno življenjsko zgodbo in umre.

4.1.5 Sintetična zgradba

Zgradba je sintetična, dogodki si sledijo kronološko po vrsti in obsegajo obdobje tridesetih let.

4.2 Rojenica

Usmerjevalne bralne naloge za dijake:

- Posebnost slike je lirizem. Razloži pojem in povzemi, kako je v liričnem uvodu prikazana tragika človekove usode. Razmisli, ali že uvod nakazuje tragičen konec.
- Koporčev Jurca je kot glavni lik povsem povprečen moški. Povzemi dogodke, ki kljub povprečnosti v njegovem življenju izstopajo.

- Slika temelji na nasprotju med hrepenenjem in realnim življenjem. Dokaži s primeri iz slike. Je pretirano hrepenenje povzročilo nesrečen konec?
- Kako Koporčev Jurca doživlja rojenico, sinov odhod k vojakom in sinovo smrt? So Jurčeve značajske lastnosti jasno načrtane?
- Značilnosti rojenice kot ljudskega bajeslovnega bitja primerjaj s Kersnikovo rojenico.

4.2.1 Kratkost pripovedi

Kersnikova slika *Rojenica* ni razdeljena na poglavja, obsega 2234 besed (štetje besed po Wikiviru). Po liričnem uvodu sledi zgodba o Koporčevem Jurci; pripoved torej ima dva dela, ki sta med seboj tesno povezana. Kljub kratkemu zunanemu obsegu slika zajema obdobje triindvajsetih let. Kersnik zgodbo fragmentarizira in izpostavi le najnujnejša dejstva.

4.2.2 Upodabljanje usodnih trenutkov iz življenja literarnih oseb

Za Koporčevega Jurca je usoden dan, ko se mu rodi sin Štefan. Ko se vesel vrača domov, vidi rojenico, ki njegovemu sinu napove imenitno prihodnost. Rojenica Jurca s svojimi besedami zaznamuje za celo življenje, saj jim slepo verjame vse do sinove smrti. Rojenica je bitje iz ljudskega bajeslovja, ki otrokom prerokuje njihovo usodo. V tem primeru rojenica napove imenitno prihodnost kmečkemu otroku, torej se je avtor z napovedjo poigral, saj se prerokba spremeni v čisto laž. Mitična moč rojenice izginja, saj se postavlja vprašanje, ali ne gre zgolj za privid. Jurca se namreč opit vrača domov: »Obstati je moral na hip, kajti pred njim in ravno tam, kjer je bil ugledal malo prej visok, košat in s snegom pokrit grm, je videl visoko belo ženo in groza ga je spreletela.« (Kersnik 1963: 15) Veselje ob sinovem rojstvu je motivacija, da bi lahko šlo le za privid, poleg tega pa Jurca kot preprost kmečki človek svojemu sinu gotovo privoščil lepše življenje.

Naslednji usodni trenutek je sinova smrt. Štefan je na Dunaju umrl za vročico in po naključju je šel mimo mrtvaškega voza sam cesar. Koporčev Jurca zdaj razume prerokbo, bolečina je neznosna.

4.2.3 Osredotočenost na eno osebo, zlasti na značaj, ki je že izoblikovan

Osrednja oseba je Koporčev Jurca, čigar značaj v tej sliki ni natančneje zarisana. Je povprečnež, ki se mu ne zgodi nič posebnega (do njegovega štiridesetega leta sta izpostavljena le dva dogodka, očetova smrt in hud pretep pred dvajsetimi leti). Deležen je bil očetove trde vzgoje s palico, zato ga

spoštuje in se ga hkrati boji. Po očetovi smrti dobi majhno posestvo, se oženi in po treh letih dobi še sina. Lahko bi mu pripisali naivnost, ker slepo verjame rojenici in vaške-mu čarovniku Omahnežu. Njegovo hrepenenje se izkaže za lažno, kar pokaže z vzdihom in stiskanjem pesti. Kot njegov sin tudi sam klavrno propade: zelo hitro se postara, z ženo vzameta k sebi rejenko, ki jo bosta morda omožila, sama pa bosta živela sicer doma, a med tujimi ljudmi.

Bolj kot značajske poteze je pri ostalih osebah poudarje-no odzivanje v ključnih trenutkih. Ko je Jurca vpoklican v vojsko, mati joče in tarna, oče pa ponosno hodi naokrog. A tudi pri očetu je čutiti zlo slutnjo: »A ko je fant izginil za klancem, je sédel Jurca nehote na tnalno pred hlevom ter skrčil roke v pesti; predse in gori kvišku proti jasnemu je-senskemu nebu je zrl, pa videl ni niti sinjega neba in pred seboj gole, le na posamičnih vejah še rumeno listje noseče jablane; vse je bilo kakor v megli.« (Kersnik 1963: 17)

4.2.4 Nesrečen konec

Rojenica je slika, ki strnjeno niza dogodke, ki vodijo v nes-rečen konec. Že v liričnem uvodu je bralcu jasno, da les-kov grm ne more uspeti, ker »raste preveč pri tleh«, tako se kmečki človek ne more povzpeti med imenitneže. Boj za obstanek je neusmiljen – tako v naravi kot med ljudmi. Ko-porčev Jurca je živel revno življenje, zato ni mogoče, da bi usoda njegovemu sinu naklonila imenitno prihodnost. Še več, usoda se je z njim grdo poigrala, saj je bil na sinovem pogrebu sam cesar – a ne zaradi njegove pomembnosti, temveč zaradi golega naključja.

4.2.5 Sintetična zgradba

Zgradba *slike* je sintetična, dogodki si sledijo kronološko po vrsti od Jurčevega štiridesetega leta in obsegajo obdobje triindvajsetih let. Zgradba je delno tudi analitična, saj avtor poseže v obdobje pred dvajsetimi leti in izbere samo izse-ke, ki kažejo na Jurčevo socialno stanje in tesnobo. Izvemo, da je Jurca odraščal ob strogem očetu, mati je že zdavnaj umrla, bil je edinec. Z očetom nista veliko govorila, Jurca o ničemer ni smel odločati. Analitični izseki omogočajo lažje razumevanje sintetičnega dela.

4.3 Mačkova očeta

Usmerjevalne bralne naloge za dijake:

- *Kmečkega človeka te slike primerjaj s Koporčevim Jurco iz slike Rojenica. Je tudi njegova usoda socialno pogojena?*
- *S primeri iz besedila povzemi značajske lastnosti Mačkov in jih komentiraj.*

- *Mačke iz roda v rod čaka tragičen konec. Je njihov propad, poln mržnje do svojcev, posledica njihovega delovanja?*
- *Od česa je odvisen obstoj Mačkov (materialno in duhovno)?*

4.3.1 Kratkost pripovedi

Slika ni razdeljena na poglavja, obsega 1599 besed (štetje besed po Wikiviru). Kljub kratkemu zunanjemu obsegu za-jema daljše časovno obdobje, in sicer dve generaciji Mačkov. Kersnik se tudi v tej zgodbi oddalji od širokega pripove-dnega razvijanja in zgodbo fragmentarizira.

4.3.2 Upodabljanje usodnih trenutkov iz življenja literarnih oseb

Usoden trenutek je prepis oziroma predaja gospodarstva sinu. Ta trenutek je usoden za vsakega Mačka. V zgodbi smo priča dvema, sledili bi še naslednji in vsem bi se enako godilo, saj se rodbina Mačkov vrti v začaranem krogu, kar avtor dokaže s ponovitvijo posameznih dialogov. Mačkom posest pomeni vse, njihov lasten obstoj, njihov boj za pre-živetje, zato vsak Maček odlaša s predajo posestva: »Zdaj imamo vsaj sok, četudi neslan in brez zabele – potem pa še tega ne bo.« (Kersnik 1963: 27) Naslednji gospodar razmiš-lja podobno: »Sedaj imam še sok, četudi brez zabele – in časih malo žganja – potem pa nič – nič!« (Kersnik 1963: 29) Strah pred predajo posestva je jasno zarisan, saj Mački živijo zelo borno življenje, poleg tega ljubezni med njimi ni čutiti. In res – predaja posestva za vsakega Mačka pomeni podpis svoje lastne smrtne obsodbe. Pa ne samo to! Vsake-ga Mačka lasten sin spodi iz hiše, vsak Maček umre v straš-nem sovraštvu do lastnega sina: »Oj, zakaj mu nisem stopil na vrat, ko se je rodil!« (Kersnik 1963: 29)

4.3.3 Osredotočenost na eno osebo, zlasti na značaj, ki je že izoblikovan

Mački živijo na socialnem dnu, iz dneva v dan se borijo za golo preživetje, zato so nezaupljivi in redkobesedni. Prvo-osebni pripovedovalec je Mačkov sosed, a je trajalo vrsto let, da sta spregovorila nekaj besed, ker mu Maček nikoli ni namenil pozornosti. Maček je nato prosil za malo tobaka, povedal par besed o vremenu in s kratkim »zbogom« obrnil hrbet proti domu. Oba Mačka, ki ju spremljamo, pokažeta hudo sovraštvo do sinov: »Saj ne bo mogel plačati, terjajte ga, in tožite in s posestva ga spravite tega – prokletega sina!« (Kersnik 1963: 28) »Če drugi ne – njegov sin ga bo vrgel iz bajte na cesto kakor on mene! Oj, zakaj mu nisem stopil na vrat, ko se je rodil!« (Kersnik 1963: 28–29) »Sin, ej, kaj sin – vrag je to, prekleti! Takšnega me je naredil – tepel in po cesti valjal!« (Kersnik 1963: 30) V Mačkovi družini očit-

no ni moralnih vrednot, njihovo bit določa le imetje, zato na ta račun trpijo medčloveški odnosi. Tudi prvoosebne pripovedovalca pretrse divje sovraštvo, zato ne more ostati neprizadet – Mačka zaman roti, naj sinu oprost.

Značajske lastnosti očetov podedujejo njihovi sinovi, zdi se, da je sovraštvo pri vsakem naslednjem rodu hujše, kot da so Mački ujeti v naturalistične mreže. Namesto da bi jih posest združevala, jih razbija.

4.3.4 Nesrečen konec

Dogajanje je strnjeno usmerjeno v nesrečen konec. Avtor naslika kmečkega človeka, ki živi skrajno bedno življenje, na kar nakazuje Maček, ki je »bosopet, opravljen v star, raztrgan in umazan kožuh«. (Kersnik 1963: 26) Bednemu življenju sledi še bednejša smrt, Mački ne znajo ali zmorejo odpustiti, v zemljo ležejo polni sovraštva. To jim je očitno usojeno.

4.3.5 Sintetična zgradba

Prvoosebni pripovedovalec ob pomembnejših izsekih iz življenja povzame zgodbo Mačkov skozi dve generaciji. Na začetku ima stari Maček že štirideset let starega sina in velikega vnuka. Pripovedovalec starega Mačka sicer pozna že dvajset let, a v tem obdobju nista dosti govorila. Zgodba se kronološko nadaljuje, pripovedovalec je priča smrti starega Mačka in njegovega sina.

5 Sklep

Analiza slik *Ponkrčev oča*, *Rojenica* in *Mačkova očeta* potrjuje značilnosti kratke pripovedne proze. Dogajanje je skrajno skrženo (kar lahko mestoma otežuje razumevanje besedila), kar dokazuje že obseg besedil (v kratkih pripovedih naj bi bilo od 1000 do 8000 besed). Dogajanje je usmerjeno v usodne trenutke, ki jim sledi nesrečen konec (ki je prevladujoča rešitev v večini kratkih pripovedi druge polovice 19. stoletja). V ospredju je ena (ali dve) oseba, katere življenje je prikazano le v izsekih ob usodnih dogodkih. Značaj oseb je že oblikovan, a bolj kot značaj je poudarjeno odzivanje oseb v usodnih trenutkih. Prevladujoča zgradba analiziranih slik je sintetična.

Tematsko slike izpostavljajo kmečkega človeka, ki se na vso moč trudi za preživetje ali lepše življenje (zase ali svoje otroke), ki se bori za obstanek, a v svoji majhnosti ostane neuslišan. Mestoma se zdi nesrečen konec pravična kazen, mestoma dednost narekuje usodo celih generacij. Življenjske zgodbe grajskega učitelja, Koporčevega Jurca in Mačkov so dobro izhodišče za kritično razmišljanje mladih bralcev

in izhodišče za nove zgodbe o »malem« kmečkem človeku, ki ga hrepenenje po boljšem in lepšem življenju morda le ne vodi v nesrečen konec.

»In kako mi razumemo ta realizem? Slikati, opisovati vse, kakršno je v resnici, a vendar opisovati to le tako in v takem zaporedju in v taki zvezi, da mora vzbujati estetično zadoščenje, hrepenenje po nečem nedosežnem, skratka – da mora ustvarjati ideal v gledalcu, v čitatelju samem: torej ne golo življenje, golo resnico samo, ampak golo resnico pod zlato prozorno tančico idealizma.«

(Janko Kersnik)

Viri in literatura

Cuderman, Vinko, Fatur, Silvo, Kenda, Jakob. J., Koler, Samo, Korošec, Rajko, Krakar Vogel, Boža, Poznanovič, Mojca, Špacapan, Adriana, 2015: Branja 2. Berilo in učbenik za 2. letnik gimnazij ter štiri-letnih strokovnih šol. Ljubljana: DZS.

Kersnik, Janko: Mačkova očeta. Dostopno na: https://sl.wikisource.org/wiki/Kmetske_slike/Ma%C4%8Dkova_o%C4%8Deta (30. 5. 2019).

Kersnik, Janko: Ponkrčev oča. Dostopno na: https://sl.wikisource.org/wiki/Ponkr%C4%8Dev_o%C4%8Da (30. 5. 2019).

Kersnik, Janko: Rojenica. Dostopno na: <https://sl.wikisource.org/wiki/Rojenica> (30. 5. 2019).

Kocijan, Gregor, 1983: Kratka pripovedna proza od Trdine do Kersnika. Ljubljana: DZS.

Kocijan, Gregor, 1994: Kratka proza slovenskega realizma. Ljubljana: zbirka Klasje.

Poznanovič Jezeršek, Mojca et. al, 2008: Učni načrt. Slovenščina: gimnazija: splošna, klasična, strokovna gimnazija. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport: Zavod RS za šolstvo.